

Marta Tafalla:

“Sempre he pensat que l'olfacte és com un poder màgic”

El món ens arriba a través d'estímuls sensorials. El tacte, el gust, l'oïda, la vista. I l'olfacte. Possiblement és el sentit que tenim menys en compte però, a la vegada, és el que ens connecta a les nostres facetes més primàries i ens pot transportar al paradís o al fàstic en un viatge multicolor sense necessitat de moure'ns.

L'olfacte ens remet als records, als nostres orígens, a la nostra essència més animal. Un sentit que ens lliga al món. Un sentit que no té Marta Tafalla, filòsofa i professora de la UAB, que al llibre *Nunca sabrás a qué huele Bagdad*, presentat a la Torre Vila-Puig, seu de l'Associació d'Amics de la UAB, el passat 4 d'abril, explica la història d'una nena, l'Helena, que a les portes de l'adolescència descobreix que, com ella, no pot olorar.

Quina és la intenció principal d'aquest llibre?

M.T: Pateixo anòsmia congènita, una discapacitat sensorial molt desconeguda, i crec que és important difondre-la i crear-hi cultura al voltant. Quan et diagnostiquen anòsmia no tens referents en els quals emmirallar-te, com ara pel·lícules o llibres. No existeixen lectures que t'ensenyin com és la vida d'algú que no té sentit de l'olfacte. Aquesta novel·la és la meva modesta aportació.

L'Helena, la protagonista del llibre, que també és anòsmica, és el teu alter ego o tot el que s'explica al llibre forma part de la ficció?

M.T: El personatge de l'Helena és fictici. No vaig voler fer una autobiografia perquè no tenia cap experiència novel·lesca per explicar; a part de l'anòsmia, vaig tenir una infància normal. Volia construir una història al voltant de l'anòsmia que enganxés al lector i vaig idear la infància de l'Helena.

No vaig voler fer una autobiografia perquè no tenia cap experiència novel·lesca per explicar; a part de l'anòsmia, vaig tenir una infància normal.

La història explica l'estiu d'una nena anòsmica, com dius, i les experiències que li succeeixen mentre intenta recuperar el sentit de l'olfacte. Però, en el fons, també es parla del seu creixement, de la seva particular incorporació al món adult. Un nen amb una manca d'aquest tipus creix més ràpid?

M.T: Sí, sens dubte. Els nens amb problemes de salut maduren abans perquè han d'assumir els seus límits i les seves mancances. Des de petits s'han d'enfrontar a diverses problemàtiques que els enforteixen i que els mostren els límits de l'ésser humà. Perquè tots hem de prendre consciència que els humans tenim límits. Hi ha coses que no pots fer, i és així. Trigues a acceptar-ho, però hi ha quelcom que manca i s'ha de viure amb aquesta absència. L'estiu de l'Helena que es narra al llibre és una etapa d'acceptació en què ella intenta trobar solucions a un problema contra el qual no pot lluitar. Al final ha d'aprendre a acceptar que mai no tindrà sentit de l'olfacte.

L'Helena està envoltada de persones que reaccionen de forma diferent a la seva anòsmia. La mare, que no creu en els metges; la germana, la confident que l'anima a buscar alternatives per olorar sense poder fer-ho i a confiar en les paraules; el Raül, l'amic que l'acompanya en un món de jocs i imaginació. Com viu la família l'anòsmia d'un parent?

M.T: L'anòsmia no és fàcil d'acceptar perquè a nivell social se'n desconeix l'existència. L'anòsmic no coneix la discapacitat prèviament, no sap què implica i quins són els orígens de la seva mancança si es té de forma congènita, però la família tampoc disposa de suficient informació i no saben com l'han de tractar. És un procés complicat. La família és conscient que l'olfacte és un sentit bàsic però triga en assumir tot el que no pots percebre.

Trigues a acceptar l'anòsmia, però hi ha quelcom que manca i s'ha de viure amb aquesta absència.

Hi ha una referència evident a *Les mil i una nits* i a la ciutat de Bagdad com a catalitzadora de totes les olors que no pot percebre l'Helena i com a motor de la història. En un moment del llibre, l'Helena admet que li demanaria al geni de la llàntia poder olorar. Tu demanaries el mateix si només et concedissin un desig?

M.T: Sí. Considero que deu ser un regal fantàstic quan ets petit. Amb més edat, tanmateix, crec que tenir olfacte de cop i volta seria un xoc molt fort i desestabilitzador. He llegit articles sobre sords, per exemple que, sent ja adults i gràcies a una intervenció mèdica, han pogut escoltar per primer cop i han patit un trauma posterior. El cervell ja no és jove i no té tanta capacitat per aprendre quan ets adult, i costa adaptar-se a una situació que t'és completament aliena.

A nivell social es desconeix l'existència de l'anòsmia. L'anòsmic no coneix la discapacitat prèviament, no sap què implica i quins són els orígens si es té de forma congènita, però la família tampoc disposa de suficient informació i no saben com l'han de tractar.

En un moment del llibre assegures que els anòsmics sou com globus que s'escapen i que ningú no pot atrapar, i afirmes que sou més somniadors, distants i serens que la gent que pot olorar. Com creus que condiciona la impossibilitat de percebre olors en el caràcter d'una persona?

M.T: Té una incidència molt clara i algun dia se'n farà algun estudi sistemàtic. Com que falta quelcom que et connecta a les emocions més primàries es potencien més altres sentits, com ara la vista o l'oïda, més distants, racionals i serens i relacionats amb altres esferes, com ara el pensament o la reflexió.

Quina ha estat la importància de les olors en el decurs de la nostra història col·lectiva?

M.T: Hi ha hagut un esforç per controlar l'olor. Hem de tenir en compte que durant molts segles la pudor imperava a tot arreu i la ciència i altres disciplines han fet un procés intens per desodoritzar-la, per aplacar-la, a través, per exemple, dels perfums o de les millores en la distribució urbanística. Però tenim el risc de patir fervor higiènic i convertir la societat en un espai sense olors. M'encurioseix una cosa que m'ha passat sovint. La gent, quan coneix el meu problema, em diu que tinc molta sort perquè d'aquesta manera no puc percebre les males olors. Molta gent relaciona l'olfacte amb les males olors.

L'Helena confecciona un diccionari d'olors i parla amb tothom per poder plasmar totes les sensacions olfactives que és incapaç de captar. Quina olor voldries poder sentir?

M.T: L'olor de les persones. Hi ha mares que m'han assegurat que, només per l'olor, saben si hi ha els fills a casa o si s'han canviat de llit. Sempre he pensat que l'olor és com un poder màgic.

L'anòsmia, la gran desconeguda

L'anòsmia és la pèrdua o disminució del sentit de l'olfacte. Pot ser temporal o permanent. Algunes persones poden ser anòsmiques a una olor en particular (anosmia específica), i pot tenir origen genètic. L'anòsmia es detecta en un consultori mèdic mitjançant essències com ara el cafè, la llimona o la canyella. Algunes de les causes més freqüents de l'anòsmia són l'envelliment, l'ús de certs medicaments, un traumatisme, algun tractament específic o l'afectació d'origen congènit. La novel·la de Marta Tafalla és un referent literari sobre l'anòsmia i sobre els efectes que té en el dia a dia.

La importància de les olors a la literatura

El sentit de l'olfacte ha tingut un protagonisme tímid a la literatura. Marta Tafalla ha creat cultura al voltant de l'anòsmia vertebrant una història que permet apropar als lectors aquesta realitat desconeguda. A l'altre extrem, podem trobar l'exitosa novel·la de l'alemany Patrick Süskind, *El perfume*, protagonitzada per Jean-Baptiste Grenouille, un jove francès del segle XVIII que neix amb un nas molt desenvolupat i elabora el perfume més poderós del món, capaç de modificar les emocions humanes.